

KAPITTEL 6

«Det er jo viktig, men det er ikke så lett å få til.» En undersøkelse av sangens plass i grunnskolen

Hege Bjørnestrøl Beckmann

Universitetet i Agder

Jorun Christensen

Universitetet i Agder

Abstract: The purpose of the article is to examine singing in Norwegian primary schools. Through a schematic overview of the singing activity at ten schools in Agder and qualitative interviews with teachers and school management, we focus on the following question: How is singing used in today's schools, and what are the teachers' arguments for implementing or not implementing singing activities? As a theoretical framework, we present singing in educational contexts in Norway from a historical and contemporary perspective and present relevant theories related to the concepts of "formation" and "community music". The results show that singing activity varies from school to school, decreasing when students get older. The results also show that teachers find it essential to conduct singing activities as a part of the educational courses, but challenges associated with the teachers' own singing skills and choice of repertoire leave the teachers feeling insecure when carrying out the activity.

Keywords: school singing, music education, justification of singing, song in curricula, community music

Introduksjon

I Norge har sang historisk sett vært et av våre viktigste kulturuttrykk, og sangaktivitet har hatt en sentral plass i skolehverdagen (Bjørnstad et al., 2014; Kalsnes, 2017; Lund, 2010). Musikkpedagogen Nora Kulset skriver

Sitering: Beckmann, H. B. & Christensen, J. (2022). «Det er jo viktig, men det er ikke så lett å få til.» En undersøkelse av sangens plass i grunnskolen. I L. Skregelid & K. N. Knudsen (Red.), *Kunstens betydning? Utvidede perspektiver på kunst og barn & unge* (Kap. 6, s. 137–163). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.163.ch6>
Lisens: CC BY-NC-ND 4.0

på en av sine forskningsblogger om et møte med en 89-årig mann som hadde undervist i den gamle folkeskolen. Ifølge mannen var det å synge den gang en så naturlig del av opplæringen, at «ein lærar som ikkje song, var det eit lyte ved» (Kulset, 2017a). Men hvordan står det egentlig til med sangens posisjon i den norske skolen i dag?

Høsten 2020 ble det innført nye læreplaner i grunnskolen og videregående opplæring. Arbeidet med planene har fått navnet *fagfornyelsen* og er en revisjon av både fagplaner og den generelle, overordnede del av læreplanverket (Kunnskapsdepartementet [KD], 2017b, 2020). Læreplanene er i stor grad tatt godt imot, men har også vakt enkelte reaksjoner. En av reaksjonene retter seg mot det faktum at begrepet «sang» ikke lenger er å finne i den overordnede del av planen. Selv om sang fortsatt finnes som en aktivitet knyttet til fagplanene for musikk og norsk, er sang som aktivitet tatt bort fra den delen av planen som skal beskrive de verdier og prinsipper grunnopplæringen i den norske skolen skal bygge på (KD, 2017a). Bekymringen for at sang skal bli en marginalisert aktivitet i en travelt skolehverdag, har fått en rekke aktører til å reagere. Som en samlet reaksjon gikk 32 nasjonale organisasjoner sammen i et felles «Opprop for svekkelse av sang i skolen» (Krafttak for sang, 2019). I oppropet krever organisasjonene blant annet at det bør sikres at sang er en aktivitet og et levende virkemiddel i skolehverdagen, og at sang bør få sin rettmessige plass der hvor det er naturlig i skolens læreplaner. I tillegg krever oppropet at sang og sangledelse bør være en obligatorisk del av grunnskolelærerutdanningen og at tilgang på kurs og sangrepertoar bør være lett tilgjengelig for dagens lærere.

I januar 2019 ble det nasjonale forskningsnettverket SangBarSk (Sang i barnehage og skole) dannet etter initiativ fra forskere ved OsloMet og Universitetet i Agder.¹ Nettverkets målsetting er å kartlegge sangaktivitet

¹ Forskningsnettverket SangBarSk består av representanter fra de fleste lærerutdanningsinstitusjoner i Norge. Se <https://sangbarsk.weebly.com/> for mer informasjon om nettverket. Det er allerede gjennomført flere prosjekter i nettverkets regi. Artikkelen «The current status of singing in kindergarten in Norway: An exploratory study» (Knigge et al., 2021) er allerede publisert, mens artiklene «Det finnes en sang for alt! Ansattes begrunnelser for sang i barnehage og skole: En empirisk studie» (Balsnes et al., under utgivelse), «Godhetsdiskursen om sang i barnehage og skole» (Schei & Balsnes, under utgivelse) og «Singing for singing's sake? Community singing in Norwegian schools» (Balsnes, under utgivelse) er på ulike steder i publikasjonsprosessen.

og sangrepertoar i norske barnehager og skoler, samt undersøke sangens stilling i lærerutdanningen. Kartleggingen vil danne grunnlag for videre forskning, og for utvikling av sangens plass i lærerutdanning, barnehage og skole. Ifølge netteværkets leder, Anne Haugland Balsnes, er det mye som tyder på at det synges mindre i skolene nå enn før, men det finnes imidlertid lite forskning som kan bidra til å klargjøre situasjonen (OsloMet, 2019). Som en del av forskningsaktiviteten til SangBarSk vil vi i dette kapitlet presentere en undersøkelse gjennomført ved ulike grunnskoler i Agder. Gjennom å analysere skjemaer der lærere har dokumentert sangaktivitetene ved skolene og gjennom kvalitative intervjuer med lærere og skoleledere vil vi belyse problemstillingen: *Hvordan brukes sang i dagens skole og hva er lærernes begrunnelser for å velge eller eventuelt velge bort sang som en aktivitet integrert i skolehverdagen?* Hensikten med kapitlet er å kartlegge sangaktivitetene, samt å frembringe kunnskap om hvordan lærerne ved de utvalgte skolene grunngrir og opplever det å synge med elevene. Et overordnet mål er å frembringe kunnskap som kan inngå som en del av SangBarSk sin felles målsetting, nemlig å bidra til at sangaktivitet blir ivaretatt og videreutviklet ved dagens skoler.

Alle mennesker er født med en sangstemme. Stemmen vår er dermed det mest demokratiske og uttrykksfulle instrumentet som finnes, men samtidig det mest sårbare, siden det er nært knyttet til kropp, pust og identitet (Balsnes, 2014). Som kulturelt uttrykk har sangens funksjon vært kulturell dannelse, den har bidratt til utvikling av lokal og nasjonal identitet og tilhørighet, og den har fungert som tradisjonsbærer. I tillegg kan det å synge ha en verdi som støtte og verktøy i andre fag. Som en del av undersøkelsens teoretiske rammeverk er det derfor interessant å se på hvilken rolle sang har hatt i undervisningen historisk sett, samt presentere hvordan sangaktivitet kan knyttes til læreplanens dannelsesbegrep og inngå som en aktivitet knyttet til begrepet fellesskapsmusisering.

Sangens plass i skolen

Som nevnt innledningsvis har sang historisk sett hatt en sterk posisjon i Norge. Tidligere generasjoners skolehverdag var gjennomsyret av sang (Bjørnstad et al., 2014). Da skolegang ble innført i Norge var sangopplæring

en av skolens viktigste oppgaver. Gjennom sangopplæringen ble elevene skolert til å synge i kirkekor ved kirkens gudstjenester, og bidro dermed til skolens viktigste inntektskilde (Lund, 2010, s. 2). Elevenes plikter som faste kirkesangere ble opphevet i 1805, men en ordning der skolen måtte bidra med «sangoppvartning», og ved behov støtte sangen ved gudstjenesten, var gjeldende helt til 1889.

Fra 1827 ble sang et eget fag. Faget ble kalt «Sang efter Psalmebogen», og det var naturlig nok salmer som stod på repertoaret. Lenge var også sang rangert som et av skolens viktigste fag. Fra starten av opplæringen var det kun læreren som hadde sang- eller salmebok. Elevene måtte dermed lære på gehør. Fra midten av 1850-tallet ble det imidlertid krav om at elevene også skulle beherske notelære, samt synge prima vista. I tiden etter dette ble stadig flere musikkteoretiske emner innlemmet i sangopplæringen, helt til sang ble en del av det nye «musikkfaget» i 1960. Sangfaget, hvis opprinnelige hensikt var å bibringe «Christelig opplysning» til elevene, har gjennom årene utviklet seg til å bli et mangfoldig musikkfag som skal bidra til oppdragelse og dannelse, men også til trivsel og sosialisering, samt gi elevene musikalske ferdigheter (Kalsnes, 2017).

Ser man nærmere på skolens tidligere læreplanverk blir det også her tydelig at sangaktivitet står sentralt i opplæringen. Dette kommer til syne både i planens generelle og overordnede deler og i planene for de ulike fagene.² Mønsterplan av 1974 er ifølge Kalsnes (2017) skrevet i lys av datidens påvirkning fra reformpedagogikken og fokus på barnet som skapende individ. I planen løftes sang og musikk naturlig frem som en av aktivitetene som ivaretar og utvikler barnets iboende skapende kraft. Planen tar til orde for en tverrfaglig integrering, og sang presenteres som en sentral arbeidsmåte i flere fag. Sangaktivitet blir i tillegg, sammen med skriftlesing og bønn, oppgitt som en aktuell måte å starte dagen på. I musikkopplæringen står sang sammen med lytting, spill og bevegelse som fremtredende aktivitetsformer i faget. I mønsterplanen listes det også opp nærmere 50 «stamsanger» som alle elever bør ha et godt kjennskap til (Kirke- og undervisningsdepartementet [KUD], 1974, s. 230).

2 Selv om det er interessant å se på hvordan sangaktivitet er presentert i flere av skolens læreplaner, har vi på grunn av kapitlets omfang valgt å begrense oss til planer som er utgitt de siste 50 år.

Da mønsterplanen (M74) ble revidert i 1987 ble sang nevnt som en aktivitet som kan inngå i mange fag og som kan hjelpe elevene å se sammenheng i lærestoffet (KUD, 1987). I planen blir stemmen beskrevet som vårt næreste og mest naturlige musikalske uttrykksmiddel. Sangaktivitet beskrives som noe alle barn har erfaring med og som dermed kan utgjøre en felles erfaringsbakgrunn i møte med andre musikalske uttrykk. Musikkfaget skulle «styrke elevenes opplevelse av sosial tilhørighet, kulturell og nasjonal identitet» og «gi forståelse av og innsikt i hvordan musikk blir brukt i ulike sosiale, kulturelle og historiske sammenhenger» (KUD, 1987, s. 257). Planen fremhever musikkens identitetsdannende funksjon, og understreker viktigheten av at læreren utvikler dette området gjennom sangaktivitet bestående av sanger og sangleker fra ulike musikkulturer. I planen presenteres «sang og annen vokal aktivitet» som et av 5 hovedemner i musikkfaget.

I læreplanverket av 1997 (L97) (KUD, 1996) ble sangaktivitet innlemmet i planens generelle del under beskrivelsen av «det skapende mennesket». I den generelle delen knyttes sangaktivitet til vår kulturelle tradisjon, og planen fokuserer på kulturarvens betydning og erkjennelsesdimensjonen ved skapende virksomhet. I planen kan man lese at «eleven må utvikle gleden ved det vakre både i møte med kunstneriske uttrykk og ved å utforske og utfolde egne skapende krefter» (KUD, 1996, s. 23). I musikkfaget presenteres ikke sang som egen aktivitet, men innlemmes i aktivitets- og erkjennelsesformen «musisere». Læreplanen peker på viktigheten av at barn synger sanger fra ulike sjangre og tradisjoner. I L97 er det langt større vekt på lærestoffet enn M87. I 1. klasse foreslås til og med eksakte sangtitler (KUD, 1996, s. 240). Heller ikke i Kunnskapsløftet 06 er sang en egen aktivitetsform, men nevnes under hovedområdet «musisere». Sang er også et viktig element innenfor læreplanenes grunnleggende ferdigheter: «Å kunne uttrykke seg muntlig i musikk innebærer å synge, komponere ved å eksperimentere med stemmen og delta i samspill og vokal framføring» (KD, 2006, s. 4).

Som nevnt innledningsvis er begrepet sang fjernet fra den overordnede del av fagfornyelsen, men det er også gjort endringer med tanke på sangens posisjon i fornyelsen av musikkfaget. Sangaktivitet står sentralt både under kjerneelementet «Å utøve musikk» og under kjerneelementet

«Kulturforståelse».³ Under kjerneelementet «Å utøve musikk» kan vi lese at elevene skal få «erfaring med å spille, synge og danse i ulike sammenhenger. Kjerneelementet bidrar til at elevene gjennom kreative prosesser får øve seg i håndverk, uttrykk og formidling» (Utdanningsdirektoratet [Udir], 2020). Sitatet viser at sang omtales i mer generell forstand og i sammenheng med andre musiske aktiviteter som spill og dans. Sangen presenteres heller ikke her som et eget hovedområde med en egen verdi, slik som den gjør i tidligere læreplaner.

Høsten 2017 startet ny femårig lærerutdanning (masterutdanning) i Norge. I denne nye planen har studentene større valgfrihet, og de har mulighet til å velge bort de estetiske fagene. Undersøkelser viser at omkring 95 prosent av studentene gjør nettopp det (Holdhus, 2019). Lærerstudentene får kanskje kjennskap til estetiske metoder gjennom andre fag, som for eksempel pedagogikk og elevkunnskap. Likevel er det ikke noen automatikk i dette. Siden det er metodevalgfrihet ved norske universitet og høyskoler, kan lærerstudentene gå gjennom et femårig utdanningsløp uten å måtte besjeftige seg med estetiske fag.

I avsnittene ovenfor har vi gjort rede for hvordan sang historisk sett har hatt en sentral plass i opplæringen i den norske skolen. Selv om sangen har fått mindre plass i de nyere planene, står sang som en aktivitet elevene skal delta i løpet av tiden på skolen.

Sangaktivitet som danning

Ifølge overordnet del av læreplanen har den norske skolen både et utdanningsoppdrag og et dannelsesoppdrag (KD, 2017b). Danning defineres som en «aktiv formingsprosess hvor man i møte med samfunn og kultur utvikler seg som menneske» (Hanken & Johansen, 2021, s. 216). Læreplanen utdyper videre at «opplæringen skal danne hele mennesket og gi hver og en mulighet til å utvikle sine evner» (KD, 2017b).

3 I planen er hvert fag delt opp i ulike kjerneelement. Kjerneelementene skal beskrive fagets viktigste innhold, og skisserer det elevene må lære for å kunne mestre og anvende faget (Udir, 2020).

Innen danningsteoretisk musikkdidaktikk kan man ifølge Hanken og Johansen identifisere tre ulike musikkdidaktiske posisjoner som kan være hensiktsmessige å presentere når man skal undersøke sangaktivitet i dagens skole. Den første posisjonen er «danning gjennom lærestoffet» eller «material danning» (Hanken & Johansen, 2021, s. 221). Her tenker man seg at kontakt med musikk, og i denne sammenhengen sangaktivitet, er dannende i seg selv. Sangaktiviteten er viktig fordi den er en kulturbærer, og gjennom sangaktivitet kan barn og unge ta opp i seg kulturen og gjøre den til sin egen. En slik posisjon kommer tydelig til syne i de tidligste læreplanene, blant annet ved at det står listet opp konkrete sanger som elevene skal synge. I de nyere læreplanene har man gått bort ifra tanken om et felles fagstoff. I fagfornyelsen er det ikke listet opp sanger som eleven skal lære. I stedet fokuseres mer på at elevene skal lære å bruke stemmen på ulike måter og synge sanger fra ulike kulturer og tidsperioder. Lærerne står dermed fritt til å velge sanger, vel å merke med kompetansemålene som rettesnor.

Den andre posisjonen er ifølge Hanken og Johansen «danning gjennom læringsaktivitetene» eller «formal danning» (Hanken & Johansen, 2021, s. 221). Fra denne posisjonen tenker man at elevens utvikling og danning skjer gjennom arbeidet med lærestoffet, og man vil fokusere på å velge innhold som kan bidra til at eleven utvikler sine evner. Man fokuserer også på overføringsverdien av læringen slik at når evnene først er utviklet, vil de kunne tas i bruk i nye situasjoner. Det finnes en mengde studier som viser hvordan sangaktivitet kan virke positivt på andre områder. Studier viser for eksempel hvordan sang kan stimulere språkopplæring (Kulset, 2012; Standley, 2008; Ågedal, 2016). Musikk har klare paralleller til talespråket, og sangaktivitet kan fremme forståelse for språkets intonasjon, rytmikk og betoning. Sang kan også bidra til sosial inkludering, og stadig mer forskning peker på at sang innvirker på selvfølelse, fysisk og psykologisk helse, samt emosjonell, sosial og kognitiv utvikling (Balsnes, 2018; Beckmann, 2019; Ehrlin, 2012; Kulset, 2012).

Den siste og tredje posisjonen som Hanken og Johansen trekker frem er «danning som vekselspill» eller «kategorial danning» (Hanken & Johansen, 2021, s. 222). De henviser til den tyske didaktikeren Wolfgang Klafki (1983) og hans syntese av de to foregående posisjonene. Klafki

mener danningen foregår som et vekselspill mellom eleven og lærestoffet, eller for å bruke Klafkis egne ord: mellom subjektet og objektet, i en såkalt hermeneutisk erkjennesspiral (Klafki, 1983, s. 61). Eleven får et aktivt møte med lærestoffet gjennom læringsaktivitetene, og de nye erfaringene vil stadig utvide elevens erfaringsgrunnlag.

Når vi videre i dette kapitlet skal se på sangens plass i utvalgte skoler synes det interessant å undersøke hvorvidt lærernes begrunnelser for å synge, eventuelt å ikke synge, kan knyttes til noen av danningsteoriene ovenfor.

Sangaktivitet som fellesskapsmusisering

Menneskets stemme er personlig og unik, og sangstemmen kan beskrives som kroppens eget instrument. Når man synger er det selve kroppen som uttrykkes (Bø-Rygg, 2015). I boken *Det musiske mennesket* (Bjørkvold, 2014), presenterer Bjørkvold begrepet «barndomsbruddet». Begrepet beskriver prosessen fra små barns frie, naturlige og lekende bruk av sang, til en kritisk og mer temmet musikalsk atferd som utvikles fra barnet begynner på skolen. På skolen møter barnet samfunnets vurderinger, og ordbruk som å synge fint eller stygt, være musikalsk eller umusikalsk. Denne tanken om at «jeg er ikke musikalsk» kan lett gå over i neste trinn, stemmeskam, et begrep introdusert av Tiri Bergesen Schei (2011). Ifølge Schei gjør stemmeskam at vi synger mindre sammen med andre. At man blir kritisk til sin egen sangstemme etter hvert som man blir eldre, er dokumentert av flere (Angelo & Sæther, 2017; Kulset, 2021; Kulset & Halle, 2020).

Å synge sammen er ifølge Kulset (2021) en form for «fellesskapsmusisering».⁴ For å forklare begrepet velger vi å gå veien om Christopher Smalls begrep *musicking* (Small, 1998). *Musicking* er et filosofisk begrep som knyttes til det relasjonelle aspektet ved musikk og musisering. Small vil med *musicking* uttrykke at musikk ikke er et objekt eller et substantiv, men noe vi engasjerer oss i, og gjør sammen. Meningen med den

4 Begrepet oppstod innen musikkterapi som *community music therapy*. Se Kulset (2021, s. 120–124) for en ytterligere utdyping av begrepet.

musikalske handlingen er å finne i relasjonen mellom deltagerne, og ikke i musikken i seg selv. Deltagelse i musikkaktiviteten kan da bli en ressurs for fellesskap, samhandling og integrering (Ruud, 2016, s. 86). Kvalitetene som definerer fellesskapsmusisering, er ifølge Vebblen (2008) at alle skal få muligheten til å delta, og at oppmerksomheten er rettet mot prosess snarere enn produkt. På den måten står vektlegging av musikk som kilde til personlig og sosialt velvære, fellesskapsfølelse og sosial vekst sterkere enn et eventuelt sluttprodukt. Linjene tilbake til teorien om *musicking* er dermed tydelig: «Musikk er noe du gjør, ikke et produkt løsrevet fra handlingen» (Kulset, 2021, s. 121).

Grunntankene bak begrepet fellesskapsmusisering gjør at vi finner det relevant å knytte begrepet til sangaktivitet i skolen. Vi slutter oss til Kulset (2021) som ser på fellesskapsmusisering som en vei til musikalsk trygghet. Hun snakker i denne sammenhengen om «å reparere barnomsbruddet og redusere stemmeskammen». Hun peker på at nettopp fellesskapsmusisering kan snu individuell negativ musikalitet til positiv musikalsk identitet, fordi man blir bevisst de positive faktorene ved det å musisere sammen.

Metode

For å besvare problemstillingen tar vi utgangspunkt i et empirisk materiale bestående av en kartlegging av sangaktivitet ved ti praksisskoler i Agder, samt kvalitative intervjuer med lærere og skoleledere ved syv utvalgte skoler.

Kartleggingen av sangaktiviteten ble gjennomført høsten 2018 og våren 2019 av musikkstudenter i grunnskolelærerutdanningen og studenter på faglærerutdanningen i rytmisk musikk som var i praksis. Vi hadde utarbeidet et skjema som studentene delte ut til lærerne ved praksisskolene. På skjemaet skulle lærerne fylle ut sin stilling (f.eks. kontaktlærer eller faglærer), utdanningsbakgrunn og om de hadde noen form for musikkutdanning. Lærerne skulle deretter fylle ut eventuell sangaktivitet i løpet av en utvalgt uke. Skjemaet var delt opp i dager og skoletimer og lærerne skulle fylle ut hvorvidt det ble sunget, navn på sang, og hvilket trinn og hvilket fag sangaktiviteten foregikk. Både vi og studentene analyserte

skjemaene, og studentene fikk i oppgave å presentere resultatene i blogginnlegg på UiA sin hjemmeside (Lien, 2019; Sollie, 2018).⁵

Fra desember 2019 til september 2020 gjennomførte vi kvalitative intervjuer med lærere og skoleledelse ved utvalgte skoler i Agder. Hensikten med intervjuene var å utforske ytterligere de resultatene som var kommet frem i studentundersøkelsen. Vi intervjuet til sammen ni lærere og fire skoleledere. Lærere og ledere kom fra syv ulike skoler. Fem av skolene hadde deltatt i studentprosjektet, mens to av dem var «nye». I tråd med NSD sine retningslinjer for personvern ble informert samtykke innhentet fra alle intervjupersonene. Det ble brukt samme intervjuguide i alle intervjuene. Intervjuene ble transkribert og deretter analysert ved hjelp av «temasentrert tilnærming» slik metoden fremgår hos sosiologen Tove Thagaard (2018). Ifølge Thagaard er poenget her å gå i dybden på de enkelte temaene. Gjennom en sammenligning av informasjon fra alle deltagerne får man en dyptgående forståelse av hvert enkelt tema. For å ivareta et helhetlig perspektiv har vi vurdert enkeltutsagn i intervjuet opp mot intervjuet som helhet. På samme måte vurderer vi beskrivelser fra enkelte samhandlingssituasjoner i relasjon til det miljøet samhandlingen foregår i. En analyse av sammenhenger mellom temaene vil da gi grunnlag for en helhetlig forståelse av materialet.

Presentasjon av det empiriske materialet

Studentenes kartlegging av sangaktiviteten i skolen gav oss et oversiktsbilde, og et utgangspunkt som kunne utforskes nærmere gjennom de kvalitative intervjuene. Gjennom analysen av det empiriske materialet utkrystalliserte det seg flere temaer som var felles for de ulike skolene. Resultatene blir presentert etter følgende inndeling: Først presenterer vi en beskrivelse av sangaktiviteten ved de skolene som deltok i undersøkelsen. Så følger en presentasjon av intervjupersonenes begrunnelser for sangaktiviteten. Til sist vil vi presentere intervjupersonenes beskrivelser av utfordringer knyttet til sangaktivitet i skolen.

5 Blogginleggene er en del av UiA sitt satsningsområde «Studenter i forskningsprosjekt» <https://www.uia.no/studenter-i-forskningsprosjekt>

Beskrivelse av sangaktivitet

Resultatene fra studentenes kartlegging av sangaktiviteten ved praksisskolene, viser entydig at det er mest sangaktivitet på 1.–4. trinn.⁶ Her er ofte sangaktivitet knyttet til rutiner som oppstart og avslutning av dagen, og sang spiller en viktig rolle i tverrfaglige prosjekter. Kartleggingen viser at det skjer en gradvis nedgang i sangaktiviteten fra fjerde trinn. På ungdomsskolen synges det generelt lite, og sangaktiviteten er knyttet til musikkfaget eller spesielle markeringer som bursdager, merkedager eller prosjekter der enkelte elever opptrer med sang. I det følgende vil vi presentere hvordan lærere og skoleledere utdyper sangaktiviteten.

Sang i skolehverdagen på de ulike trinnene

Intervjuene viser at det synges på alle skolene som deltok i undersøkelsen, men graden av sangaktivitet varierer fra skole til skole. De fire skolelederne hevder at det er viktig for dem at skolen har en bevisst holdning til det å synge med elevene, og de er opptatt av å legge til rette for at lærerne får gjennomføre dette. Men også skolelederne er tydelige på at det synges mest på de lavere trinnene:

Å synge har vært vanlig i nesten hver time på småtrinnet, mens på mellomtrinnet er sangen mer forbeholdt musikktime og i prosjekter der sang hører naturlig hjemme. (Skoleleder, 1.–7. trinn)

Også lærerne på 1.–4. trinn hadde jevnt over en opplevelse av at det foregikk mye sangaktivitet. På spørsmålet om hvor mye det synges svarer en av dem:

Daglig, flere ganger om dagen. Det er standard. Vi starter alltid dagen med sang. Alltid en god sang fra morgenen av. Vi brekker opp dagen med overganger med sang, og vi slutter alltid av med sang. Og så har vi sang i bokstavinnlæring. (Lærer, 1.–4. trinn)

6 I intervjuene bruker både lærere og skoleledere en mer muntlig betegnelse på trinninndelingen. Småtrinnet står da for 1.–4. trinn, mellomtrinnet står for 5.–7. trinn og ungdomstrinnet står for 8.–10. trinn. For å bevare intervjupersonenes språk har vi valgt å beholde disse der hvor de nevnes.

En annen lærer forteller:

Jeg synger med elevene hver dag. Vi begynner dagen med sang og avslutter dagen med sang. Også synger vi jo periodevis i løpet av dagen, enten som et avbrekk eller i forbindelsen med noe som vi skal undervise om. Spesielt i engelsk bruker vi mye sang og musikk. (Lærer, 1.–4. trinn)

Kartleggingen og intervjuene viser at det synges mindre når elevene blir eldre. Det synges fremdeles i musikktime, men mindre i andre fag. En av skolelederne forteller at det blir vanskeligere å synge med barna fra 5. klasse, og at man må jobbe mer bevisst med det.

Flere av skoleledere og lærerne har den samme erfaringen. De forteller at det på 5.–7. trinn synges mye i musikktime, men at det i andre fag er verre å «bare ta en sang». Det er imidlertid lettere hvis sangen inngår som en naturlig del av undervisningen og at den har en tydelig hensikt. Et unntak her er to av lærerne på 5.–10. trinn. De underviser begge i musikk, og forteller at de helt bevisst bruker musikk inn i alle undervisningsfagene sine. De forteller videre at de har sanger som passer til alle temaer, årstider og høytider. Den ene av lærerne er utdannet faglærer i musikk, og har ansvar for musikkundervisningen på både 5., 6. og 7. trinn. I tillegg har hun også ansvar for sangsamlinger og sangprosjekter på skolen generelt. Læreren forteller at hun gjerne kan synge både i mattetimen og i naturfagstimen. Sangene er ikke nødvendigvis knyttet til faget, men hun gjør det som oftest for aktivitetens skyld. Av skoleleder blir denne læreren beskrevet som en «primus motor» for all sangaktivitet ved skolen. At det gjerne er en spesiell lærer som er pådriver for sangaktiviteten ved skolen synes å være tilfelle ved flere skoler. En av skolelederne forteller at den av lærerne som har ivret mest for sangaktiviteten har vært sykemeldt en stund, noe som helt klart påvirker sangaktiviteten ved skolen.

På 8.–10. trinn synges det lite i løpet av skoledagen. Her er sangaktiviteten stort sett knyttet til musikkfaget eller valgfaget «Sal & scene». En av lærerne forteller imidlertid at hun gjerne bruker sang som et nyttig verktøy i språkopplæringen for fremmedspråkelever. En sjelden gang kan også noen av lærerne dra frem en sang i forbindelse med merkedager og høytider, men lærerne beskriver dette som personavhengig og ikke en

fast tradisjon. Intervjuene forteller oss at det kan virke som at det er en tendens at dette skjer sjeldnere og sjeldnere. En av lærerne utdyper:

Det hender jo at vi kan plukke frem noen julesanger til jul og synge disse, men det blir mer tilfeldig. Det er ikke noe system, men mer opp til den enkelte lærer i klasserommet. Lite felles opplegg her. Før sang vi alltid litt 17. mai sanger før 17. mai og sånn, men jeg synes det blir mindre og mindre, og litt tilfeldig hvem som gjør det, så det er ikke noe system på det. (Lærer, 8.–10. trinn)

I undersøkelsen er det to av lærerne som underviser i musikk på 8.–10. trinn. De forteller begge at de synes det er viktig at sang inngår som en aktivitet i musikkfaget, og at de prøver å gjennomføre aktiviteten der. Begrunnelsen for dette er en oppfatning av at elevene synger lite ellers i løpet av skolehverdagen. Begge lærerne forteller at de sjelden synger med elevene i andre fag.

Sang ved fellessamlinger og prosjekter

På alle de undersøkte barneskolene var det tradisjon for å arrangere felles samlinger der hele skolen eller enkelte trinn deltar. Noen samlinger er knyttet til høytider, mens andre samlinger er knyttet til årstid eller utvalgte temaer. Intervjuene viste oss at det er stor variasjon når det kommer til samlingenes innhold og hyppighet. Noen skoler har sangsamlinger kun ved merkedager og høytider, som eksempelvis 17. mai og jul. På andre skoler er samlingene en del av årshjulet. Sangaktivitet er som regel en del av samlingene. Enkelte skoler har gjort sangen til en hovedaktivitet i samlingene og kaller samlingen for «Sangling». En av skolelederne utdyper:

Vi har noe som vi kaller «Sanglinger». Det er en tradisjon som vi har hatt i mange år. Vi har en «vintersangling» og en «sommersangling», og så har vi samlinger som henger sammen med høytider, som påske, jul og så videre. Da er det alltid sang. (Skoleleder, 1.–7. trinn)

Allsang i fellessamlingene har imidlertid ikke like stor plass ved alle skolene. På en av skolene er fellessamlingene arrangert slik at skoleklassene har et rullerende ansvar for samlingene. Skolelederen ved skolen forteller at det stadig oftere skjer at klassene opptrer med et innøvd opplegg, noe

som gjør at de andre elevene blir tilhørere mer enn deltagere. Skolelederen forteller videre at dette er tatt opp i skolens styringsgruppe, og at det der var enighet om at de «burde passe på at alle får være med, at det faktisk blir allsang».

På ungdomsskolene som deltok i prosjektet, er det ikke tradisjon for å arrangere fellessamlinger slik som på barneskolene. Her er det mer vanlig med forestillinger i regi av «Sal & scene-valgfag» eller talent-prosjekter hvor elevene kan opptre. Sangaktivitet står sentralt her, men det synges stort sett fra scenen. Fellessang gjennomføres dermed sjelden.

Begrunnelser for sangaktivitet i skolehverdagen

Selv om sangaktiviteten varierte fra skole til skole, var både skolelederne og lærerne enige i at de synes det var viktig med sangaktivitet i skolen. Et naturlig spørsmål var da å spørre dem om begrunnelser for dette. Nedenfor presenteres de temaene som var fremtredende i intervjupersonenes svar.

Sangaktivitet som tradisjon

Både lærerne og skolelederne forteller at de selv har sunget mye på skolen, og at de er opptatt av at skolen har en oppgave i å føre sangtradisjonen videre. En av skolelederne sier:

Det har vært en bevisst holdning til det å synge med barna [...] Så sånn sett så tenker jeg at vi har en stolt tradisjon, noe vi har i ryggen, men som vi også kjenner ansvar for å føre videre [...] Så det er viktig for oss å føre stafettpinnen videre, slik at vi får nye lærere som verdsetter sangtradisjonen ved skolen.
(Skoleleder, 1.-7. trinn)

En av lærerne utdyper videre:

Ja, da tenker jeg at vi har i oppgave å videreføre sangarven fordi det er jo sånn tradisjonsgreie. (Lærer, 1.-4. trinn)

Lærerne og skolelederne er altså opptatt av å ivareta og oppdra elevene til en tradisjon der man blir vant til å synge sammen. Noen av intervjupersonene er også opptatt av at skolen har en oppgave i å lære elevene sentrale sanger i vår kultur:

Det er noe med folkelig kunnskap, jeg blir svett av de som ikke kan første verste av «Ja, vi elsker». Det går ikke som voksne i Norge å ikke kunne, men elevene mister det jo hvis vi ikke har lært dem det. [...] Alle vil jo komme i en eller annen setting der det er forventet at du kan teksten på «Ja, vi elsker» eller «Glade jul». (Skoleleder, 1.-7. trinn)

En av lærerne pleier å ta elevene med på eldre senter for å synge for de eldre. Hun opplever at det ligger mye læring i dette, også utover selve sangaktiviteten. Hun utdyper:

Det er dannelse i å lære sangene som de eldre kan. Da bæres kulturarven videre. Og tenk hva elevene lærer når de ser hva sangen gjør med de eldre! Som en elev sa om en gammel dame: «Se, ho smilte når vi sang!» Det tenker jeg er verd det meste. (Lærer, 1.-4. trinn)

Intervjupersonene beskriver altså sangaktivitet som viktig, både for å ta vare på allsangtradisjonen og et repertoar som står sentralt i vår kultur. En av lærerne beskriver også hvordan hun anser det å synge som noe som angår hele mennesket, både det sosiale og det individuelle. Hun sier:

Den [fagfornyelsen] begynner nå å ta form. Nå skal hele mennesket igjen inn i bildet. Noe som jeg har savna veldig lenge. Å involvere seg med sang og musikk, det handler jo om psykisk helse. Dette bygger opp under å legitimere sang enda mer. Og så dette med sosial læring. Du bidrar i et fellesskap for å gi til noen. I egosamfunnet vårt kan du gjennom å synge gi noe til andre på en god måte. Og så gir sang glede for hver enkelt. (Lærer, 5.-7. trinn)

Sangaktivitet for å skape samhørighet og gode opplevelser

Et annet tema som var fremtredende blant de intervjuede skolelederne og lærerne, var hvordan det å synge kan bidra til gode opplevelser. En av lærerne utdyper:

Elevene får en god opplevelse av å synge. Noen får en egen ro, det spørs på hvilke sanger vi synger. Et lite eksempel fra i dag, vi starta med «Lille måltrost». Den har vi sunget mange ganger. Den er veldig melodios. Da satt de veldig rolig. De elsker strofen «hysj, kan du høre gresset gro». Det skjer noe med dem, det er nydelig. Det er opplevelsesdelen. (Lærer, 1.-4. trinn)

En av skolelederne trekker frem hvor viktig det er at elevene får erfare sangaktiviteten i seg selv, at de får erfare det å bruke egen stemme og få en opplevelse av hvordan den kan inngå i samspill med andre:

Jeg tenker det å lære seg og synge kanon og høre hvordan musikken høres ut når man synger to stemmer oppå hverandre, hvordan det høres ut når man rapper oppå, når man står og brøler inntil hverandre og hvordan stemmen din høres ut og ha fokus på det. Det er for meg vel så viktig som å lære opp et repertoar av sanger som har den og den teksten. (Skoleleder, 1.–7. trinn)

Samtlige av intervjupersonene, både lærerne og skolelederne, trekker frem hvordan det å synge sammen bidrar til opplevelse av et sosialt fellesskap. En av lærerne er opptatt av at elevene må synge med den stemmen de har, og at sang er en inkluderende aktivitet. En lærer sier at «det handler om det fine med at alle er med». En annen utdyper:

Det er noe med stemningen. Og det at alle bidrar. Det gjør noe med det indre. De løfter hverandre. Selv om en elev bare står og mimer, er han med i fellesskapet. Det er fantastisk å oppleve. Det at eleven er med i helheten. (Lærer, 1.–4. trinn)

Også blant lærere på ungdomsskolen blir dette med musikkens evne til å skape samhold og samhörighet poengtert. En av lærerne som underviser i musikk utdyper:

Det er noe med musikk, det gjør noe med en, det rører, setter i gang følelser, en senker skuldrene, det skaper en egen ro og samhörighet. Det å synge og spille, når det funker rytmisk og musikalsk, når de klarer å holde rytmen, finne akkordene, og gjøre noe sammen, og det synes de er ganske ok. Da er det godt humør og smil. (Lærer, 8.–10. trinn)

Flere av de intervjuede trekker frem sangaktivitet som en sentral uttrykksform som elevene bør få erfaring med i skolen. Lærerne og skolelederne begrunner dette med at sangaktiviteten rommer så mye. Den er sosial, den er stemningsskapende, den kan gjennom sangens tekstlige innhold være holdningsskapende og den er positiv for elevenes fysiske utvikling som pust og kondisjon. Til sist trekker også intervjupersonene frem dette med at sangaktiviteten også kan skape positive minner:

At disse barna et par år seinere kan se tilbake på da vi framførte det og det. Da kan de tenke tilbake på det var gjengen min, vi mestra det, og så kan det bli noen positive minner. (Lærer, 5.-7. trinn)

En av intervjupersonene poengterte at det også finnes barn som ikke deltar i sang, og reflekterte over hva man som lærer bør gjøre når dette skjer i klassesammenheng:

Dette skulle jeg gjerne gransket nærmere. Jeg tror uansett en som lærer må være «på» og spørre hvorfor de ikke synger. Og ikke bare la dem stå tause. Det kan være en gammel vane som sier de ikke trenger å bidra. Kanskje det er en større tendens i dagens samfunn. De får så mye servert at de ikke trenger å bidra i dag. Alt er så lett tilgjengelig. (Lærer, 1.-4. trinn)

Sangaktivitet som et nyttig verktøy

Som nevnt under beskrivelser av sangaktiviteten, var det flere av lærerne som brukte sangaktivitet som et verktøy, både for organisering av skoledagen og for kognitiv innlæring. Å bruke sang knyttet til bestemte aktiviteter er, spesielt for de minste elevene, med på å skape en trygg og forutsigbar ramme rundt skolehverdagen. Lærerne forteller også om hvordan det å synge sanger knyttet til temaet det skal undervises om, kan være med på å «samle» elevene, og for å skape interesse for undervisningen.

Flere av lærerne forteller at sang ofte blir brukt som et kognitivt hjelpemiddel, spesielt i forbindelse med matte og språkinnlæring. Flere av lærerne har god erfaring med å synge alfabetet og gangetabellen, og flere erfarer at engelsk uttale lettere kan læres gjennom sangaktivitet. En av lærerne forteller hvor viktig han synes sangaktivitet er for leseopplæringen:

Jeg hadde ikke kunnet drive med leseopplæring og bokstavinnlæring hvis vi ikke hadde sang inne i bildet. Det hører sammen. Faste sanger til hver lyd. Så hvis de glemmer lyden, så husker de sangen, da får de artikulert, de får rytmen i stavelser, de får forventning, de gleder seg til det. Det er nesten førsteprioritet i bokstavinnlæring. (Lærer, 1.-4. trinn)

Selv om sangaktivitet kan være en ressurs i kognitiv innlæring, er en av skolelederne opptatt av at dette bør brukes bevisst. Selv om du kan synge gangetabellen, er det ikke sikkert at du kan bruke den:

Jeg har hatt eksempler på elever som har sunget seg gjennom alle versene for å komme seg til åtte gange ni. Det blir for dumt. Da har du ikke lært gangetabellen, men du har lært vers. (Skoleleder, 1.–7. trinn)

Utfordringer knyttet til sangaktivitet i skolen

Studentenes kartlegging viser oss at det er store variasjoner fra skole til skole når det kommer til sangaktivitet (Lien, 2019; Sollie, 2018). Kartleggingen viser også at det generelt synges mest på barneskolen, og at sangaktiviteten avtar jo lenger opp i trinnene man kommer. På ungdomsskolen synges det lite i løpet av skolehverdagen. De intervjuede lærerne og skolelederne rapporterer om det samme. Selv om det fremdeles synges, erfarer de at det blir stadig mindre sang i skolehverdagen, spesielt fra 5. trinn og oppover. Flere av intervjupersonene sier at det synges merkbart mindre nå enn før, og en av skolelederne utdyper: «Før sang vi jo nesten i hver time, slik er det ikke lenger.» Det kan være mange grunner til i hvorfor det synges mindre i skolen nå enn før. I det følgende skal vi se på hvilke utfordringer lærerne og skolelederne peker på knyttet til det å synge med elevene.

Flere av de intervjuede mener at det at det synges mindre i skolen henger sammen med et stort arbeidspress, og at lærerne har mye fagstoff de skal komme gjennom i timene. Dette blir mer synlig på de høyere trinnene. På de laveste trinnene kan lærerne være sammen med en klasse en hel dag, og de kan mer naturlig flette inn sangaktivitet i løpet av skolehverdagen. På de høyere trinnene benyttes det flere faglærere som kun møter elevene i enkelte fag. Særlig i ungdomsskolen blir undervisningen mer fagorientert, noe som gjør at det kan føles unaturlig å skulle synge.

Et annet tema som kommer frem i intervjuene, er knyttet til en opplevelse av at elevene i skolen blir mer reserverte etter hvert som de blir eldre, og at det blir vanskeligere å få dem til å bidra i sangaktiviteten. En av skolelederne hevder at sangaktivitet er noe som bevisst bør holdes ved

like, og at det kreves en innsats av både ledelse og lærere for å skape et klassemiljø som opprettholder aktiviteten.

Ungene slutter å synge på et tidspunkt. Når de går i femte og sjette klasse så blir det flaut å synge. Det skjer noe med stemmen, og hvis du da ikke har en klasse som er trygg på «å bare synge da, det gjør ingenting», så stopper de. Så blir det veldig vanskelig å få de til å synge igjen på ungdomstrinnet når de skal ha vurdering. (Skoleleder, 1.–7. trinn)

Denne utfordringen utdypes av flere av lærerne som opplever at elevenes konsumering av musikk gjør at de synger mindre. I dagens samfunn har elevene tilgang til musikk døgnet rundt, og de bruker mye tid på å lytte. En av lærerne hevder at tilgangen på musikk gjør at elevene blir mer passive, og at de «hører mer på musikk enn de gjør musikk».

En av lærerne som gjentatte ganger har vært kontaktlærer for elever fra femte til syvende trinn, hevder at det er utfordrende å få elever til å synge fordi de blir mer selvkritiske i disse alderstrinnene. Da blir de også mer reserverte når det kommer til det å tørre å synge:

Så lenge det er «syng med den stemmen du har», kan alle være med og da er det en inkluderende aktivitet. Til tema er det lett å få til, for da har vi et mål med det vi gjør. Vi har hatt ukas sang. Det funker som regel opp til femte og sjette, men så sklir det gjerne ut i syvende. (Lærer, 5.–7. trinn)

En av ungdomsskolelærerne sier at selv om det kan være vanskelig å få elevene til å synge, er de likevel alltid med på å synge bursdagssang. Da synger de av full hals, og de vil gjerne synge den en gang til i ny time med ny lærer. Læreren tror dette henger sammen med at bursdagssangen er noe alle kan, de kan gjerne synge den litt tullete, og det stilles ikke krav til kvalitet på sangen.

Et annet tema som kom frem i intervjuene, handler om at det kan være utfordringer knyttet til sangaktivitet fordi lærerne er usikre på sin egen sangkompetanse, og derfor kvier seg for å synge med elevene. En av skolelederne utdyper:

Jeg tror mange lærere på mellomtrinnet tenker at det krever mer å motivere de store elevene enn de små. Og at det krever mer kompetanse hos den enkelte for

lærer å synge med de store elevene sammenliknet med de små. Noen lærere er litt redde for å ikke klare å fenge elevene, og det koster litt mer å holde seg orientert om sang og musikk som kan passe for aldersgruppa. (Skoleleder, 1.–7. trinn)

Også en av de andre skolelederne trekker frem lærerens kompetanse og hevder at «læreren må kunne synge bedre når han/hun synger med eldre elever kontra yngre elever».

Flere av lærerne trekker frem egne sangferdigheter når de beskriver utfordringer knyttet til det å synge med elevene. Selv om de vet det finnes flere digitale «hjelpemidler» med akkompagnement til sangene, synes flere av lærerne det setter begrensninger når de ikke underviser i musikk eller spiller et instrument:

Jeg tenker at når jeg ikke er musikk lærer eller spiller et instrument, så er det ikke lett å dra i gang en sang i en ungdomsskoleklasse. Det er mange som ikke synes det er spesielt moro liksom å synge hva som helst. (Lærer, 8.–10. trinn)

Dette argumentet utdypes videre av flere av intervjupersonene. De hevder at det er særlig vanskelig å finne rett repertoar. Ungdommene forholder seg til så mye musikk på fritiden, og læreren opplever at det er vanskelig å finne sanger som passer å synge. Hun opplever at elevene synes de tradisjonelle sangene som for eksempel er knyttet til 17. mai og jul er kjedelige og barnslige. Læreren prøver å finne sanger som er «mer populære og inn i tiden», og som har med mer «trøkk og rytme», men synes det er en utfordring.

Drøfting

Under presentasjonen av det empiriske materialet kommer det frem at det synges ved alle skolene i undersøkelsen. Intervjupersonene hevder imidlertid at det skjer en merkbar nedgang i sangaktiviteten etter hvert som elevene blir eldre. I tillegg opplever flere av intervjupersonene at det synges generelt mindre enn før. Med denne kartleggingen som utgangspunkt, og i lys av kapitlets teoretiske rammeverk, vil vi i det følgende diskutere læreres og skoleledernes begrunnelser for å synge, eventuelt å velge bort sang.

Det empiriske materialet viser oss at flere av intervjupersonene legger vekt på innholdssiden av sangaktiviteten. De er opptatt av å ta vare på en kulturarv og et sangrepertoar. Det er derfor tydelig at det fremdeles råder en forståelse av at det finnes et sangrepertoar som intervjupersonene opplever et ansvar for å videreføre, slik at elevene får del i en felles sangarv. I intervjuene kommer det også frem at flere av lærerne og skolelederne er opptatt av å vare på en sangtradisjon, men at denne ikke nødvendigvis er knyttet til et konkret repertoar. Ser vi nærmere på disse begrunnelsene, handler det her om elevens personlige vekst, og hvordan individet gjennom å delta i sangaktiviteten utvikler sine evner og anlegg. Intervjupersonene viser til hvordan sangaktivitet kan skape samhørighet, fellesskap og gode opplevelser. De henviser også til egen skolehverdag der sang har stått sentralt i opplæringen, og de ønsker at elevene skal oppleve det samme.

Det empiriske materialet viser oss dermed at lærerne og skolelederne begrunner sangaktiviteten både med utgangspunkt i sangmaterialet og med utgangspunkt i eleven. Å plassere begrunnelsene i Hanken og Johansens kategorier «danning gjennom lærestoff» og «danning gjennom læringsaktiviteter», synes dermed hensiktsmessig. Det som imidlertid er interessant, er at lærernes begrunnelser går over i hverandre, og at begrunnelser knyttet til material og formål danning kan synes å stå i et dialektisk forhold til hverandre. Dette mener vi samsvarer med Klafkis posisjon, der han hevder at danning foregår som et vekselspill mellom elevene og lærestoffet (Klafki, 1983). Å henvise til Klafkis kategoriale danning gir også mening hvis vi ser på hva fagfornyelsen sier om sangaktivitet i skolen. I fagfornyelsen har man lagt til det nye kjerneelementet, «Kulturforståelse», som betoner akkurat dette vekselspillet:

Kjerneelementet kulturforståelse handler om hvordan sangen og musikken elevene utøver, lager og opplever, er forankret og har betydning i kulturen den springer ut av. Å kunne forstå egne og andres musikalske uttrykk, å utøve musikk, å lage musikk og å oppleve musikk både forutsetter og bidrar til kulturell kompetanse. Spill, sang og dans som estetiske uttrykk er påvirket av, og er uttrykk for, historiske og samfunnsmessige forhold. Musikkens mening skapes når musikk brukes i sosiale sammenhenger, og musikk gir mening til sosiale hendelser og ritualer. (KD, 2020)

I sitatet ser man også at læreplanen ikke bare fokuserer på musikk som uttrykk for en kultur elevene skal tilegne seg, men også legger vekt på det meningsfulle i å delta i musikalske aktiviteter. Lærerne og skoleledernes begrunnelser for sangaktiviteten synes å favne dette dialektiske forholdet. Når elevene beskjeftiger seg med lærestoffet gjennom læringsaktivitetene utvider de erfaringsgrunnlaget sitt, og kan slik møte nytt lærestoff med utvidet erkjennelse og nye referanserammer.

På tross av at det gjennomføres sangaktivitet ved alle skolene i undersøkelsen, viser det empiriske materialet at lærerne og skolelederne også opplever utfordringer knyttet til det å synge med elevene. En av utfordringene er lærernes opplevelse av egen sangkompetanse, og utfordringen gjelder særlig sangaktivitet på mellomtrinnet og ungdomstrinnet. Her hevder flere av intervjupersonene at de er usikre på egen sangstemme og at de er redde for å ikke «fenge elevene» slik at de blir med i sangen. Som beskrevet i det teoretiske rammeverket, kan dette knyttes til ulike grader av begrepet stemmeskam (T. Schei, 2011). Det er interessant å spørre seg hva denne utryggheten kan bunne i? Ifølge musikkpedagogen Kari Holdhus (2019) kan en av begrunnelsene for at lærerne føler seg utrygge på å synge, henge sammen med at undervisning i sang og stemmebruk ikke lenger inngår som obligatorisk del av lærerutdanningen.

Som nevnt tidligere i kapitlet, er fordypning i de estetiske fagene valgfritt i det nye femårige utdanningsløpet. Det er fordeler og ulemper ved dette. Fordelen er at de estetiske fag blir gjenstand for et dypdykk, og man får bedre kvalifiserte lærere. Ulempen er at de estetiske fag segregeres fra andre skolefag, og blir isolerte i et utdanningsløp. Dette kan, ifølge Holdhus, føre til at praktiske og estetiske fag i grunnskolen ikke gjennomføres av den «vanlige» lærer, men av spesialister. En lærer som aldri har fått undervisning i sang eller stemmebruk, og som heller aldri har fått opplæring i det å synge med en klasse, vegrer seg naturlig nok for å gjennomføre sangaktivitet i skolen.

En annen utfordring som lærerne og skolelederne trekker frem, handler om tid. I det empiriske materialet bli dette særlig synlig blant lærerne som underviser i ungdomsskolen, men også noen av lærerne på femte til syvende trinn opplever at de ikke har tid til å synge på grunn av den store mengden fagstoff som skal gjennomgås i timene. Denne utfordringen er

diskutert av flere musikkpedagoger, og blir knyttet opp imot det faktum at begrepet sang ikke lenger er å finne i læreplanens overordnede del (Kolaas, 2017; Kulset, 2017b). Når lærerne opplever et tidspress i skolen, og når heller ikke sang inngår som en aktivitet i skolens overordnede plan, kan sangaktivitet bli en salderingspost som lettere kan velges bort.

Et siste moment vi vil trekke frem handler om utfordringer knyttet til elevenes deltagelse i sangen. I det empiriske materialet forteller intervju-personene at det kan være vanskelig å engasjere elevene, og de opplever at elevene kan synes det er «flaut» å synge. En av lærerne trekker imidlertid frem at elevene gjerne kan synge bursdagssanger, og at de da synger av full hals. Læreren begrunner det med at elevene her er i en mer uformell situasjon. Den digitale utviklingen vi har gjennomgått de siste tiårene har skapt en revolusjon med tanke på tilgang til musikk. Denne utviklingen gjør at vi kan spørre oss om tilgangen på lyttestoff har gjort at elevene i større grad hører på musikk, fremfor å utøve selv? I tillegg er også mye av musikken elevene hører på polerte studioproduksjoner, noe som kan bidra til en følelse av at egen stemme ikke holder mål. Det som imidlertid er interessant i denne sammenhengen, er at verken lærerne og skolelederne snakker om estetisk kvalitet knyttet til elevenes sang. Fokuset ligger utelukkende på deltagelsen, det å synge sammen og ønsket om å ivareta en allsangtradisjon. Et liknende funn blir presentert i en tilstøtende artikkel knyttet til SangBarSk (T. Schei & Balsnes, under utgivelse). Som en del av kartlegging av sang i barnehagen, finner artikkelforfatterne at gjennomføringen av sangaktiviteter synes å være overordnet sangens form og kvalitet. I tilknytning til vår undersøkelse kan dette synes som et paradoks. Lærerne er opptatt av kvalitet når det kommer til egen stemme, men nevner ikke dette når det kommer til elevenes deltagelse.

Det synes hensiktsmessig å knytte dette momentet til begrepet «fellesskapsmusisering», slik det er beskrevet i det teoretiske rammeverket. Innbakt i fellesskapsmusiseringen, er nemlig det essensielle selve deltagelsen, på tross av ulike forutsetninger, samt et fokus på det meningsfulle og merverdien av å delta, snarere enn fokus på produkt og sangtekniske ferdigheter. I vår undersøkelse kan det da synes som om lærerne knytter sangaktivitet nettopp til fellesskapsmusisering. De er først og fremst opptatt av å synge, og de erfarer at dersom sangaktiviteten foregår i trygge

rammer, og elevene kan delta i sangen med sine forutsetninger, er det også lettere å gjennomføre sangaktiviteten.

Avslutning

I dette kapitlet har vi presentert en kartlegging av sangaktivitet ved utvalgte skoler i Agder, samt hva som er lærerne og skoleledernes begrunnelser for å velge, eventuelt velge bort sang som en aktivitet integrert i skolehverdagen.

Undersøkelsen viser at det synges på alle skolene. Vi finner likevel at det synges betraktelig mer på første til fjerde trinn, og at sangaktiviteten avtar fra femte trinn og oppover. På de minste trinnene anvendes sang i alle fag, noen ganger flere ganger daglig. På de resterende trinnene gjennomføres sangaktiviteten av dedikerte lærere, som ser viktigheten av å synge. Noen av disse lærerne har musikk i fagkretsen sin. Å synge med eldre elever krever, ifølge lærerne og skolelederne, høyere faglig nivå enn å synge med yngre. Flere kjenner på utilstrekkelighet i forhold til det å synge. I tillegg velger noen lærere bort sangaktiviteter og begrunner dette med tidspress og prioritering av fagstoff. Vi har også funnet ut at lærerne i denne undersøkelsen er opptatt av sang som tradisjon og vil ta vare på en allsangkultur der elevene kan delta med ulike forutsetninger. Lærestoffet, i betydning en «felles sangarv» anses som en viktig del av dannelseskulturen i skolen, mens læringsaktiviteten, i betydning det å gjøre noe sammen og skape et godt fellesskap, trekkes frem som et viktig legitimeringsgrunnlag. Intervjupersonene opplever at disse faktorene opptrer i et vekselspill.

Innledningsvis henviste vi til «Opprop for svekkelse av sang i skolen» (Krafttak for sang, 2019) og organisasjonens bekymring for at sang skal bli en marginalisert aktivitet i en travel skolehverdag. På tross av at det fremdeles synges i skolen, trekker lærere frem utfordringer knyttet til aktiviteten. Oppropet synes dermed å fremme legitime krav. Fordi det kreves en bevisst innsats for å opprettholde sangaktiviteten i skolen, bør dette komme tydeligere frem i skolens læreplaner. Dersom sangaktivitet skal ivaretas i skolene, bør sang og sangledelse også inngå som en obligatorisk del av lærerutdanningen i tillegg til at kurs og sangmaterieell bør være lett tilgjengelig for skolene.

Referanser

- Angelo, E. & Sæther M. (2017). *Eleven og musikken*. Universitetsforlaget.
- Balsnes, A. H. (2014). Korsang – en kilde til folkehelse. *Socialmedicinsk Tidsskrift*, 91(1), 54–62.
- Balsnes, A. H. (2018). Singing for a better life: Choral singing and public health. I L. O. Bonde & T. Theorell (Red.), *Music and public health – a Nordic perspective* (s. 167–186). Springer.
- Balsnes, A. H., Danbolt, I., Hagen, L. A., Haukenes, S., Knigge, J. & Schei, T. B. (under utgivelse). *Det finnes en sang for alt! Begrunnelser for sang i barnehage og skole – en empirisk studie*.
- Balsnes, A. H. (under utgivelse). *Singing for singing's sake? Community singing in Norwegian schools*.
- Beckmann, H. (2019). «Hvis det går en dag uten musikk, føler jeg at jeg ikke har levd den dagen» – om ungdommers musikkbruk som en eksistensiell ressurs. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 96(1–2), 6–21. <https://doi.org/>
- Bjørkvold, J. R. (2014). *Det musiske menneske* (9. utg.). Freidig forlag. (Opprinnelig utgitt 1989)
- Bjornstad, F. O., Olsen, E. & Rong, M. (Red.). (2014). *Med sang! Perspektiver på norske skolesangbøker etter 1814*. Novus Forlag.
- Bø-Rygg, A. (2015). Hearing, listening and the voice. *The Scandinavian Psychoanalytic Review*, 38(2), 141–151. <https://doi.org/10.1080/01062301.2015.1104808>
- Ehrlin, A. (2012). *Att lära av och med varandra: En etnografisk studie av musik i förskolan i en flerspråkig miljö*. Örebro Universitet.
- Hanken, I. M. & Johansen, G. (2021). *Musikkundervisningens didaktikk* (3. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Holdhus, K. (2019, 5. juni). *Sang skal ut av læreplan for norsk i grunnskolen. Er det så nøye da?* Khrono. <https://khrono.no/jan-tore-sanner-laererplaner-sang-i-skolen/sang-skal-ut-av-laereplanen-for-norsk-i-grunnskolen-er-det-sa-noye-da/284926>
- Kalsnes, S. (2017). Musikkfaget i grunnskolen – fra salmesang til musikkopplevelse som eksistensiell erfaring. I S. G. Nielsen & G. Johansen (Red.), *Utdanningsforskning i musikk – didaktiske, sosiologiske og filosofiske perspektiver*. Norges musikkhøgskole.
- Kirke- og undervisningsdepartementet. (1974). *Mønsterplan for grunnskolen (M74)*. Aschehoug.
- Kirke- og undervisningsdepartementet. (1987). *Mønsterplan for grunnskolen (M87)*. Aschehoug.
- Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet. (1996). *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (L97)*. Nasjonalt læremiddelsenter.

- Klafki, W. (1983). *Kategorial dannelse og kritisk-konstruktiv pædagogik*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busch.
- Knigge, J., Danbolt, I., Hagen, L. A. & Haukenes, S. (2021). The current status of singing in kindergartens in Norway: An exploratory study. *Nordic Research in Music Education*, 2(2), 74–99. <https://doi.org/10.23865/nrme.v2.2905>
- Kolaas, S. S. (2017, 4. oktober). *Sang i skolen under sperregransa?* Ballade. <https://www.ballade.no/politikk-debatt/sang-i-skolen-under-sperregransa/>
- Krafttak for sang. (2019). *Vi synger ut for sang i skolen!* [Opprop]. Hentet 15. mai 2021 fra <https://www.krafttakforsang.no/syng-ut>
- Kulset, N. (2012). *Musikk og andrespråk: Om verktøy som verktøy i norskopplæringen av minoritetsspråklige førskolebarn* [Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. NTNU Open. <http://hdl.handle.net/11250/243648>
- Kulset, N. K. (2017a, 10. oktober). «Ein lærer som ikke song var det eit lyte ved» [Blogginlegg]. *Nora B. Kulset*. <https://norabkulset.com/2017/10/10/ein-laerar-som-ikkje-song-var-det-eit-lyte-med/>
- Kulset, N. K. (2017b, 3. oktober). Sang ute av skolen [Blogginlegg]. *Nora B. Kulset*. <https://norabkulset.com/2017/10/03/sang-ute-av-skolen/>
- Kulset, N. K. (2021). *Din musikalske kapital* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Kulset, N. B. & Halle, K. (2020). Togetherness! Adult companionship – the key to music making in kindergarten. *Music Education Research*, 22(3), 304–314. <https://doi.org/10.1080/14613808.2020.1765155>
- Kunnskapsdepartementet. (2006). *Læreplanverket Kunnskapsløftet (K06)*. Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet. (2017a, 6. oktober). *Ingen endring for sang og musikk i skolen*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kd/nyheter/2017/ingen-endring-for-sang-og-musikk-i-skolen/id2573861/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017b). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/?lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2020). *Læreplanverket for kunnskapsløftet. LK20*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/>
- Lien, S. (2019, 9. april). *SANGBARSK – SANG I BARnehage og SKole*. <https://www.uia.no/studenter-i-forskningsprosjekt/sangbarsk-sang-i-skole-og-barnehage>
- Lund, R. E. (2010). I sangen møtes vi på felles grunn. Om sang og sangbøker i norsk skole. *Acta Didactica Norge*, 4(1).
- OsloMet. (2019, 13. mai). *Jakter på den norske sangskatten i skoler og barnehager* [Pressemelding]. <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/jakter-pa-den->

- norske-sangskatten-i-skoler-og-barnehager?publisherId=15678779&releaseId=17864686&fbclid=IwAR2HWGBbLH8Mm7pjUxfTooilmj-zRdPvuMajSSVjroypVgZ3v92TzNviBIA
- Ruud, E. (2016). *Musikkvitenskap*. Universitetsforlaget.
- Schei, T. B. (2011). Kan stemmeskam overvinnes? Om helsefremmende aspekter ved profesjonelle sangeres identitetsarbeid. I K. Stensæth & L. O. Bonde (Red.), *Musikk, helse og identitet* (s. 85–105). NMH-publikasjoner.
- Schei, T. B. & Balsnes, A. H. (under utgivelse). *Godhetsdiskursen om sang i barnehage og skole*.
- Small, C. (1998). *Musicking: The meanings of performing and listening*. University Press of New England.
- Sollie, A. (2018, 10. desember). SANGBARSK – SANG I BARnehage og SKole [Blogginlegg]. <https://www.uia.no/studenter-i-forskningsprosjekt/sangbarsk-sang-i-barnehage-og-skole>
- Standley, J. M. (2008). Does music introduction help children learn to read? Evidence of a meta-analysis. *Update Application of Research in Music Education*, 27(1), 17–32.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Kjerneelementer. Læreplan for musikk LK20*. <https://www.udir.no/lk20/mus01-02/om-faget/kjerneelementer?lang=nob>
- Veblen, K. K. (2008). The Many Ways of Community Music. *International Journal of Community Music*, 1(1), 5–21. https://www.researchgate.net/publication/233716431_The_many_ways_of_community_music
- Ågedal, L. L. (2016). *Bedre uttale for barn etter musikkterapi med spesialtilpasset sang. En randomisert kontrollert pilotstudie* [Doktorgradsavhandling]. Norges musikkhøgskole.